

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ ВЧИТЕЛЯ

Цибульська Світлана Михайлівна,
старша викладачка кафедри дошкільної та початкової освіти
ШО Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидатка педагогічних наук

***Анотація.** У статті розглядаються проблеми професійного розвитку педагога, становлення його педагогічної майстерності та формування інноваційного досвіду як вищого рівня педагогічної діяльності. Запропоновано понятійний аналіз дефініції «інноваційний досвід» та визначено його особливості.*

***Ключові слова:** педагогічна майстерність, педагогічний досвід, інноваційний досвід.*

Стрімкий розвиток інформаційного суспільства, який супроводжується інтенсивними процесами глобалізації та інтеграції, шаленим розвитком науки і техніки, вимагає створення сучасної освітньої системи, домінантним принципом розбудови якої має стати демократична та гуманістична спрямованість. Адже суспільство майбутнього мають творити особистості з високою громадянською та життєвою активністю, міцними знаннями та особистою відповідальністю, відчуттям внутрішньої свободи і моральності. Саме освіта повинна підняти суспільство на новий, вищий ступінь, де панують ідеї демократії та рівності, переважають цінності загальнолюдської культури та високої духовності. Процеси реформування та модернізації у сфері освіти знайшли своє відображення на законодавчому рівні у стратегічних документах: Закон України «Про освіту» [2], Закон «Про повну загальну середню освіту» [3], розпорядження Кабінету Міністрів України "Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року" [7], у яких зазначено роль учителя як рушійної сили творчих процесів і креативних перетворень.

У контексті зазначених проблем особливий інтерес викликають питання становлення педагогічної майстерності на основі саморозвитку та самовиховання педагога, підвищення його інтелектуального рівня, загальної культури та формування інноваційного педагогічного досвіду.

Питання педагогічної майстерності перебули в центрі уваги таких науковців як В.Гриньова, А.Деркач, С.Вітвицька, С.Золотухіна, І.Зязюн, Л.Крамущенко, І.Кривонос, Н.Кузьміна, С.Логачевська, О.Савченко та ін.

Проте проблема формування інноваційного педагогічного досвіду вчителя в демократичних умовах не знайшла належного висвітлення у педагогічній літературі. Суголосно до основоположного принципу демократії про свободу вибору ст.23 Закону України «Про освіту» [2] проголошує функціонування закладів освіти в умовах гарантованої автономії, що відкриває великі перспективи у їх розвитку та управлінні. В той же час це ставить

педагогів перед великою відповідальністю за створення вільного демократичного освітнього середовища у навчальному закладі. Адже сучасний педагог повинен бути чутливим до змін суспільного буття, постійно коригувати освітню діяльність, демонструвати творчий підхід, сприймати нові ідеї та діяти у відповідності до них.

Молодий вчитель, переступаючи поріг школи, осмислює базу своїх знань, оптимізує діяльність, поглиблює практичні навички, набуває пластичності та гнучкості. Спираючись на досягнення психолого-педагогічної науки, технологізації освітнього процесу, актуалізуючи досвід колег та власні здобутки, вчитель збагачує свою педагогічну скарбницю, розвиває свій особистий педагогічний досвід.

Під педагогічним досвідом слід розуміти систему знань, умінь та навичок, напрацювань, здобутих в результаті освітньої діяльності. Він включає і сукупність цінностей, що становлять основу загальної культури педагога та віддзеркалюють його індивідуальні риси особистості, які здатні зазнавати змін та модифікацій у процесі професійної діяльності.

Отже, педагогічний досвід – це оптимальна педагогічна діяльність, результат творчого пошуку як у межах наявних, так і вдосконалених форм, методів, прийомів, що має в собі провідну ідею з елементами новизни, спрямований на розв'язання актуальних завдань і стійку ефективність та стабільність позитивних результатів [4].

У педагогічній літературі виокремлюють новаторський і зразковий педагогічний досвід. Зокрема основними рисами, які притаманні новаторському досвіду, О.А. Лавріненко вважає унікальність, оригінальність, новизну. Якщо діяльність педагога має експериментальний характер, то досвід, отриманий у результаті роботи, автор визначає як дослідницький. Якщо ж педагог шукає шляхи покращення уже існуючих технологій, методів, прийомів чи організаційних форм роботи, удосконалює та модернізує їх, то він набуває раціоналізаторського досвіду. Слід зазначити, що сумлінна діяльність учителя, який уміло використовує досягнення педагогічної науки, методичні рекомендації вчених, методистів, досвід інших педагогів, і на цій основі його освітня робота є зразком для інших, то це зразковий досвід [5, 38].

На основі удосконалення особистого досвіду формується педагогічна майстерність педагога. В українському педагогічному словнику С.Гончаренка педагогічна майстерність визначається, як характеристика високого рівня педагогічної діяльності, що ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді, необхідною умовою якої є гуманістична позиція педагога й професійно значущі особисті риси і якості [1, с. 251].

Сутнісними для розуміння педагогічної майстерності є визначення її елементів, зображених на схемі:

**Елементи
педагогічної
майстерності**

Яскравою ознакою педагогічної майстерності є професійна компетентність педагога, яка поєднує в собі практичний досвід, теоретичні знання, напрацьовані вміння й навички, ціннісні орієнтири, що віддзеркалюють особистісні якості педагога.

Основними шляхами формування педагогічної майстерності є:

1. Самовиховання загальної та педагогічної культури.
2. Засвоєння професійних знань, вмінь, навичок.
3. Громадська активність.
4. Педагогічна практика, вивчення передового педагогічного досвіду.

Учитель, який володіє педагогічною майстерністю, характеризується високим рівнем самоорганізації та професіоналізму, прагне самовдосконалення, перебуває у постійному пошуку нових знань. Стосунки з учнями вибудовує на основі партнерської взаємодії, в основі якої лежить гуманістична спрямованість. Це дає змогу розкрити творчий потенціал як учителя, так і учнів. Професійне самовдосконалення педагога, його невпинний рух до освітніх ідеалів та цінностей є запорукою всебічного розвитку учня. Адже незаперечним залишається той факт, що тільки творчий учитель, який застосовує сучасні передові технології, є непересічною особистістю та хорошим фахівцем, здатен сформувати гармонійну розвинену особистість учня - патріота, громадянина з активною життєвою позицією, з передовими поглядами та високим рівнем екологічної та загальної культури.

Вищим щаблем розвитку педагогічної майстерності є передовий педагогічний досвід. В педагогічній літературі це поняття тлумачиться як творче, активне засвоєння і реалізація вчителем у практичній діяльності засобів і принципів педагогіки з урахуванням конкретних умов, особливостей дітей, учнівського колективу і особи вчителя [6].

Передовий педагогічний досвід – це водночас і процес, і результат активних саморегульованих, самопрогнозованих творчих дій учителя-майстра,

учителя-творця, учителя-професіонала в напрямі цілеспрямованого оптимального підвищення ефективності та модернізації навчально-виховного процесу в умовах сучасних викликів і змін [4].

Досягнути вершин педагогічної майстерності можна через постійне самовдосконалення: формування ключових компетентностей, сучасних професійних умінь, спрямованих на покращення власної діяльності та підвищення уваги до результатів навчання, як важливого етапу освітнього процесу [8].

На основі глибокого аналізу діяльності педагогів-практиків, освітніх управлінців, та спираючись на ґрунтовні дослідження науково-педагогічної літератури, можемо стверджувати, що передовий педагогічний досвід за своєю суттю включає два напрямки організації як освітньої, так і управлінської діяльності – традиційний та інноваційний. Ці стратегії, як вважає О.А.Лаврінєнко є визначальними для характеристики діяльності педагогів-майстрів, які швидко сприймають і оптимально використовують як традиційні, так і нові підходи, методики та технології, створені й апробовані освітні продукти адаптують до конкретних умов власної педагогічної діяльності-дії [5, 49]. Беручи до уваги конкретний зміст діяльності та отримані результати, автор виокремлює діяльність раціоналізаторську та новаторську. Раціоналізаторська діяльність пов'язана перш за все з адаптацією та трансформацією уже існуючих освітніх інновацій. Педагог модернізує їх і використовує у своїй практиці в залежності від педагогічних умов та особливостей учнівського колективу. Така діяльність носить локальний характер, адже, змінюючи засоби, організаційні форми чи методи освітньої або управлінської діяльності, загалом не впливає на загальну стратегію освіти.

Новаторська педагогічна діяльність передбачає створення цілковито нового продукту: втілення нових ідей, методів, технологій, програм. У результаті цих операцій педагог набуває новаторського педагогічного досвіду та реалізує новий продукт у вигляді авторських методик, сучасних технологій, нових посібників, підручників, курсів. Цей тип інновацій якісно змінює мету, завдання, наукові підходи, принципи, а також структуру освітнього процесу [4].

Розвиток цифрових технологій відкриває перед освітянами нові горизонти для самовдосконалення: педагоги залучаються до навчання за сертифікаційними програмами, активно проводять вебінари, семінари, майстер-класи, супервізійні зустрічі як очно, так і на дистанційних платформах. Педагоги активно працюють у методичних об'єднаннях, беруть участь у науково-практичних конференціях, займаються дослідницькою діяльністю, створюють власні методики і технології навчання. Саме їх інноваційна педагогічна діяльність сприяє оновленню роботи освітніх закладів та формуванню якісно нової педагогічної практики.

Характерними рисами інноваційної діяльності сучасного вчителя є:

- актуальність та відкритість до новизни;
- неординарність, системність у навчанні та вихованні;
- забезпечення високої результативності;
- стабільність та перспективність;

- відтворюваність, тобто, може використовуватися іншими вчителями;
- оновлюваність, що пов'язана з постійним удосконаленням власної педагогічної діяльності.

Метою інноваційної діяльності вчителя є така організація навчання, за якої учень сам буде відкривати, здобувати й конструювати знання та власну компетентність у різних галузях життя. Вчителі, які не тільки пропагують передовий педагогічний досвід, але й створюють нові педагогічні системи, задіюють власні інноваційні форми і методи роботи, використовують сучасні засоби, впроваджують оригінальні технології навчання та виховання і на їх основі систематично та послідовно організують інноваційну діяльність, досягаючи високих результатів у розв'язанні педагогічних проблем, набувають інноваційного педагогічного досвіду.

На нашу думку, інноваційний досвід педагога – це інтегративна система, що являється водночас практичною освітньою діяльністю та її результатом; формується як наслідок інноваційної діяльності педагога, його самовдосконалення та самовиховання; поєднує в собі високий рівень професіоналізму, педагогічної культури спілкування та гуманістичних ідеалів виховання.

Ми переконані, що педагогічний досвід можна вважати інноваційним, якщо він набуває відповідних ознак:

- відповідає принципам науковості, об'єктивності, послідовності, відтворюваності;
- вирізняється відкритістю та демократичністю освітніх підходів;
- йому притаманні новизна ідей;
- готовність до реалізації;
- визначається динамічністю і гнучкістю у розв'язанні проблем;
- притаманні варіативність, альтернативність та прогнозованість результату;
- ефективна система коригування діяльності учасників.

Отже, інноваційна педагогічна діяльність сприяє набуттю педагогом якісно нової педагогічної практики, яка стає основою інноваційного досвіду, що докорінно змінює роботу як окремого закладу, так і всієї освітньої системи. Активна діяльність педагога з інноваційним досвідом, який відзначається динамічністю та гнучкістю як професійних, так і особистісних якостей, його здібностями і талантами, сукупністю цінностей та професійних компетентностей, дозволяють реалізувати індивідуальний творчий потенціал та досягати високих результатів у освітній діяльності. Забезпечують культурний розвиток України, сприяють процесам євроінтеграції та перспективам входження у демократичну світову освітню спільноту.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
2. Закон України «Про освіту» від 19.01.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 15.08.2022 р.).

3. Закон «Про повну загальну середню освіту». Київ, 2019. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/Nliya-grinevich-uryadnajBlizhchimi-tizhnyami-podast-uvru-zakon-pro-povnu-zagalnu-serednyu-osvitusho-zrobit-suchasni-mehanizmi-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-realnistyu> (дата звернення: 15. 08. 2022 р.).

4. Ковальова С.В. Концепт передового педагогічного досвіду як соціально-педагогічної категорії. URL: [https:// www.narodnaosvita.kiev.ua](https://www.narodnaosvita.kiev.ua). (дата звернення: 15. 08. 2022 р.).

5. Лаврінченко О. А. Педагогічний досвід: моніторинг та перспективи: навч. посіб. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2018. 256 с.

6. Максимюк С.П. Види педагогічного досвіду. URL: http://pidruchniki.ws/15310511/pedagogika/vidi_pedagogichnogo_dosvidu. (дата звернення: 15.08.2022 р.).

7. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року". Київ, 2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 15. 08. 2022 р.).

8. Цибульська С.М. Центр професійного розвитку педагогічних працівників у системі освіти України. Сучасні аспекти науки: IV-ий том колективної монографії / за ред. Є.О. Романенка, І.В. Жукової. - Київ; Братислава: ФОП КАНДИБА Т.П., 2021, с. 155-167.